

نگاهی به نهمین
همایش سالانه
انجمن فلسفه تعلیم
و تربیت

فضای مجازی و فلسفه تربیت

نجمه احمدآبادی آرانی*

در اواسط مهرماه ۱۳۹۷ توفیق یار شد و توانستیم به همراه استادان، دانش‌آموختگان و دانشجویان دانشگاه‌های کشور و اعضای انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، در همایش فضای مجازی و فلسفه تربیت در شهر زیبای زاهدان شرکت کنیم. این همایش با هدف بررسی موضوعات، ویژگی‌ها و مسائل فضای مجازی از منظر فلسفه تربیت، نقش فلسفه تربیت در فضای مجازی، نقش فضای مجازی در فلسفه تربیت و ارائه راهکارهای تربیتی برای مشکلات مربوط به فضای مجازی، در دانشگاه سیستان و بلوچستان، برگزار شد.

در قالب اسناد بالادستی خود را نشان می‌دهد، توجه صرف به دانش‌هایی از جنس نظری، ذهنی، انتزاعی و متافیزیکی یا فلسفی و بی‌توجهی به دانش‌های فناورانه است، در حالی که با عنایت به سیطره به نسبت کامل و گریزناپذیر فناوری‌های نوین بر زندگی انسان‌ها و اثرات شگرف آن بر تغییر در تفکر، رفتار و باورهای آدمی و ظهور دانش‌های نوین (سوادهای جدید)، توجه به رویکرد «فلسفه فناورانه» تربیت از اهمیت و ضرورت بسزایی برخوردار است که باید در کانون توجه فلاسفه تعلیم و تربیت دخیل در سیاست‌گذاری‌های تربیتی نیز قرار گیرد.

۲. شرط حضور گفت‌وگووند در رسانه‌های اجتماعی مجازی، امکان تجربه کردن گفت‌وگووند در جهان واقعی و در ارتباط رودررو با دیگران است. به عبارت دیگر، مادامی که بخت یادگیری و تجربه به شیوه گفت‌وگووند در محیطی چند صدا و متکثر و پشتیبانی‌کننده از دیدگاه‌های مختلف در کنار یکدیگر وجود نداشته باشد، نمی‌توان از رسانه‌های اجتماعی مجازی به درستی استفاده کرد. ماهیت ارتباط‌گرای انسان او را ناگزیر از ایجاد پیوندهای ارتباطی می‌کند، اما صرف ارتباط با دیگران، منهای مسئولیت‌پذیری در برابر آنان، از ما موجوداتی اجتماعی نمی‌سازد. چند جانبه‌ای و عمیق‌تر بودن شکل ارتباط در فضای واقعی فرصت بیشتری برای گفت‌وگووندشدن در ارتباط‌ها فراهم می‌سازد که می‌تواند زمینه‌ای برای ارتباط گفت‌وگووند، کنش‌گرانه و همدلانه در ارتباط‌های مجازی باشد.

همایش در روز هجدهم مهر، با گزارش دبیر اجرایی و معاون فرهنگی دانشگاه سیستان و بلوچستان آغاز شد. در ادامه، استادان صاحب‌نظر در حوزه تعلیم و تربیت، سخنرانی‌های خود را با عنوان‌های زیر ارائه کردند: دکتر خسرو باقری، استاد دانشگاه تهران، «دانش ضمنی رتبه دوم و آموزش الکترونیکی»، دکتر بختیار شعبانی ورکی، استاد دانشگاه فردوسی مشهد، «نظریه موج تاریخی و تحولات آموزش و پرورش»، دکتر محمود مهرمحمدی، استاد دانشگاه تربیت مدرس، «بازاندیشی در رسالت و کارکردهای تربیت مدرسه‌ای به‌منظور تضمین بقای آن در مواجهه با فضای مجازی». همایش با ارائه مقالات برتر ادامه یافت. عنوان‌های برخی مقالات برگزیده به صورت ارائه سخنرانی عبارت بودند از اصول و روش‌های تربیت مسئولیت در فضای مجازی، در نگاه معطوف به دیگری امانوئل لویناس؛ تأمل تربیتی در رابطه میان شناخت و فناوری؛ موه‌ها و فلسفه تعلیم و تربیت در عصر گشت‌رایانش؛ فضای مجازی و کنشگری آدمی به‌عنوان مواجهه‌ای تربیتی؛ فلسفه تربیت فناورانه یا فلسفه فناورانه تربیت، نقد گفتمان سیاست‌گذاری در نظام تربیتی ایران، توانمندی در گفت‌وگو به‌عنوان پیش‌نیازی برای کاهش کژکارکردهای ارتباطی رسانه‌های مجازی و اجتماعی.

مهم‌ترین رهیافت‌های علمی نهمین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران عبارت‌اند از:
۱. یکی از موارد ضعف در سیاست‌گذاری‌های تربیتی که

۳. مهم‌ترین ویژگی‌های فضای مجازی که می‌توانند کنشگری آدمی را متأثر سازند، عبارت‌اند از عدم تجسد، بی‌واسطگی، همسان‌سازی اطلاعات، بسط شعاع رؤیت عمل، امکان‌سازی تکوین عمل جمعی، گسستگی عمل از عامل و ایجاد فرصت‌های جدید برای کنشگری آدمی، تکانه‌ای شدن عمل، کانالیزه شدن احساسات و کلیشه‌سازی برای عمل. مهم‌ترین راهبردهای تربیتی در مقابل این چالش‌ها، مواردی همچون گفت‌وگو، تمرین تفکر تأملی و فراخوانی به فراروی از کلیشه‌ها را در بر می‌گیرد.

۴. امروزه قاره ششم یا فضای مجازی بیشترین مکان و جمعیت جهان را به خود اختصاص داده است. به تبع آن، یکی از دغدغه‌های مهم متخصصان تعلیم و تربیت این است که کودکان و نوجوانان به کاربرانی رشدیافته تبدیل شوند تا قادر باشند از طریق نهادهای ارزش‌های انسانی، خودکنترلی و خودانضباطی، امکان بیشترین بهره‌وری از این فضا را برای خویش و دیگران فراهم آورند. از این رو، یکی از مسائل مهم تربیتی در این حوزه به تربیت اخلاقی کاربران مربوط می‌شود. از طریق اتخاذ رویکرد مراقبت‌محور در فضای مجازی، علاوه بر اینکه می‌توان مسائل و نیازهای آموزشی فراگیرندگان را شناسایی و مرتفع کرد، می‌توان زمینه‌های مناسبی را نیز برای تربیت اخلاقی کاربران مهیا ساخت تا امکان تأمل بر مراقبت و چگونگی کم و کیف آن در فضای مجازی نیز فراهم شود.

۵. فضای مجازی با شیوه‌هایی که ایجاد کرده است، وجوه جدیدی را به موضوعات سنتی فلسفه وارد کرده و ابزارها و مفاهیم نوینی برای استدلال فلسفی فراهم آورده است که از آن به «گشت رایانش» در فلسفه یاد می‌کنند. موک نوعی دوره آنلاین با هدف دسترسی آزاد از طریق وب و مشارکت در مقیاس بزرگ است. از موک‌ها در رشته فلسفه تعلیم و تربیت، در سه نقش علمی، ارزیابی و طراحی می‌توان بهره گرفت: در نقش اول به‌عنوان سخنران، در نقش دوم به‌عنوان ارزیاب آزمون‌ها و

مقالات، و در نقش سوم به‌عنوان ایجادکننده محتوای متمرکز. از فرصت‌های اورژانسی که این سه نقش می‌توانند ایجاد کنند، در نقش اول به طراحی آموزشی، تسهیل و همکاری یادگیرنده، در نقش دوم به ارزشیابی خودکار و یکسان و نمونه‌کارهای معتبر مدرس و در نقش آخر برنامه درسی خاص یادگیرنده با استفاده کامل از منابع آموزشی باز و ارتباطات آن‌لاین می‌توان اشاره کرد. ۶. مسئولیت از دسته مفاهیم رایج در فلسفه است که می‌تواند ارتباطی تنگاتنگ با دنیای مجازی برقرار کند. از آنجایی که لویناس نگاه معطوف به دیگری و احساس مسئولیت در برابر دیگری را در کانون توجه خود قرار داده است، به نظر می‌رسد نگاه وی می‌تواند نقطه آغازین خوبی برای وارد کردن مقوله مسئولیت‌پذیری در دنیای مجازی قرار گیرد. مهم‌ترین اصول تربیتی در باب مسئولیت در فضای مجازی برآمده از دیدگاه ایشان عبارت‌اند از: دیدن دیگران به منزله سوژه، تأمین آزادی‌ایجایی در دانش‌آموزان، برقراری تعامل بین معلم و دانش‌آموز، ایجاد حساسیت در دانش‌آموزان نسبت به رنج دیگری، و ایجاد فضای امن آموزشی.

۷. نسل نوی یادگیری ترکیبی و از جمله یادگیری معکوس، امکان یادگیری در هر مکان و زمانی فراتر از کلاس درس را فراهم کرده است. بدین ترتیب، تجربه یادگیری از راه تعامل و درگیری فراگیرنده در محیط خانه، افقی است که برای یادگیری معکوس گشوده شده است. در این راه، چگونگی تغییر ویژگی‌های سنتی تدریس چون ارتباط و گفت‌وگو، و تحلیل و تنگناهای تدریس، با پدید آمدن چنین تغییرهایی در تجربه فراگیرندگان در فرایند یادگیری معکوس ترسیم شده‌اند. فروکاهش تدریس به تسهیل از جمله این محدودیت‌هاست.

